

GENEL ÖZ-YETERLİK İNANCI ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLEREK SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİNİN İNCELENMESİ¹

Developing The General Self-Efficacy Belief Scale And Investigating Its Validity And Reliability On Health Workers

Reference: Cerit, K. (2020). "Genel Öz-Yeterlik İnancı Ölçeğinin Geliştirilerek Sağlık Çalışanlarında Geçerlik Ve Güvenirliğinin İncelenmesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(39): 2554-2562.

Dr. Öğr. Üyesi Kamuran CERİT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, Isparta/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-1234-4025

ÖZET

Bu çalışma genel öz-yeterlik inancı ölçeğinin geliştirilerek sağlık çalışanlarında geçerlik ve güvenirlüğünün incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Metodolojik türdeki çalışma üç farklı hastanede yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini çalışmaya gönüllü olarak katılan 391 sağlık personeli oluşturmuştur. Ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamak için oluşturulan madde havuzu 8 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Ölçeğin güvenirlilik analizleri için test-tekrar test güvenirligi incelenmiş ve Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Geçerlik analizleri için kapsam geçerlik indeksi hesaplanmış ve açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin kapsam geçerlik indeksi 0,99 olarak belirlenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda varyansın % 60,60'ını açıklayan 2 faktör elde edilmiştir. "Çaba ve güven" faktörü 8 madde ve "davranıştan kaçınma" faktörü 3 maddeden oluşmuştur. Ölçeğin geneli için Cronbach Alfa güvenirlilik katsayısı 0,87; çaba ve güven faktörü için 0,90 ve davranıştan kaçınma faktörü için 0,70 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenirligi $r = 0,97$ olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak, bulgular genel öz-yeterlik inanç ölçeğinin geçerlilik ve güvenirliliğine ilişkin önemli kanıtları desteklemektedir. Bu ölçek, genel öz-yeterlik inanç değişkeninin inceleneceği alanlarda kullanılabilir. Ayrıca çalışma sonuçlarını test etmek için farklı ve daha büyük örneklemlerde daha fazla araştırma yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: genel öz-yeterlik, ölçek geliştirme, geçerlik ve güvenirlilik, sağlık çalışanları

ABSTRACT

This study was carried out in order to develop general self-efficacy belief scale and investigate its validity and reliability on health workers. This methodological study was conducted between August 2017 and August 2018 in three different hospitals. The sample of study consisted of 391 health workers participating in the study voluntarily. Item pool, created to ensure the content validity of scale, was presented to the opinion of 8 experts. Test-retest reliability was examined and Cronbach's alpha coefficient was calculated in reliability analysis of scale. In validity analyzes, content validity index was calculated and exploratory factor analysis was applied. Content validity index of scale was found to be 0.99. Two factors explaining 60.60% of the variance was achieved as a result of exploratory factor analysis. The "effort and self-confidence" factor consisted of 8 items and the factor of "avoidance of behavior" included 3 items. Cronbach's alpha reliability coefficient for overall scale was 0.87, 0.90 for effort and confidence factor, and 0.70 for factor of avoidance of behavior. Test-retest reliability of scale was $r = 0.97$. Consequently, the supported important evidence on validity and reliability of general self-efficacy belief scale. This scale can be used in areas where general self-efficacy belief variable will be examined. Also, further research can be done in different and larger samples to test the results of study.

Key Words: general self-efficacy, scale development, validity and reliability, healthcare professionals

1. GİRİŞ

Öz-yeterlik Bandura'nın sosyal bilişsel teorisinin temel bileşenlerinden olup, eğitim, sağlık ve örgüt psikolojisi gibi pek çok alanda incelenen önemli bir değişkendir. Bandura'ya (1982: 122; 1986: 391) göre öz-yeterlik bireyin olası durumlarla baş etmek için gereken eylemleri organize etme ve gerçekleştirme konusunda kendi yeteneklerine olan inancıdır. Öz-yeterlik inancı, bireyin özel bir durumun ya da görevin (bağlamın) üstesinden gelebileceğine ilişkin kendine olan inancı olarak da tanımlanabilir.

Sosyal bilişsel teoriye göre, öz-yeterlik inancı bireyin motivasyonunun, düşünce kalıplarının, duygulanımının, davranışının ve davranış değişikliğinin belirleyicisi olarak işlev görür (Bandura, 1982; 1989a; 1989b). Öz-yeterliğe ilişkin beklentiler bir davranışın yerine getirilmesi için verilen

¹ Bu çalışma 19-21 Ekim 2019 tarihleri arasında Antalya'da gerçekleştirilen "SADAB 4rd International Social Research and Behavioral Sciences Symposium"da sunulmuştur.

kararı, harcanan çabayı ve bireyin direncini belirler. Ancak bu beklentilerin tek başına davranışın belirleyicisi olduğu anlamına gelmez; bireyin göreve ilişkin yeteneğe, teşvike ve yeterli güdüye de sahip olması gerekir. Ayrıca bireyin öz-yeterlik inancı ne kadar güçlüyse, baş etme çabaları o kadar aktif olur ve engeller ve caydırıcı deneyimler karşısında çabalarında o kadar ısrarcı olur (Bandura, 1977; 1982; 1989a; 1989b; 1993; Bandura vd., 1977). Kısaca öz-yeterlik inancı yüksek bireyler, amaca ulaşmak için daha çok çaba gösterir ve bu çabalarında kararlı davranırlar.

Bandura öz-yeterliği bir göreve veya alana (bağlama) özgü bir biliş (özgül öz-yeterlik) olarak tanımlamakla birlikte, bireyin belirli bir bağlamdaki yeteneğine ilişkin algılarının, benzer bağlamlardaki yetenek değerlendirmelerine genellenebilirliğini de vurgular (Bandura, 1982; 1986: 398-399; Bandura, Adams, Hardy, Howells, 1980). Sosyal bilişsel teoriye göre, bireyler çeşitli bağlamsal yeterlik algıları sonucunda genellenebilir bir yeterlik algısı geliştirirler. Bu çerçevede bazı yazarlar (Eden, 1988; Luszczynska, Dona, Schwarzer, 2005; Luszczynska, Scholz, Schwarzer, 2005; Schwarzer ve Jerusalem, 1995; Schwarzer, Bäßler, Kwiatek, Schröder, Zhang, 1997; Sherer vd., 1982; Snyder vd., 1991; Stajkovic ve Luthans, 2003; Wallston, 1992) genelleştirilmiş bir öz-yeterlik inancı kavramsallaştırmıştır. Genel öz-yeterliği, bireyin çok çeşitli zorlu çevresel talepler, stresli veya yeni durumlar karşısındaki başa çıkma yeteneğine olan inancı olarak tanımlamak mümkündür (Luszczynska, Dona, Schwarzer, 2005; Luszczynska, Scholz, Schwarzer, 2005; Schwarzer vd., 1997; Sherer vd., 1982). Stajkovic ve Luthans'a (2003: 133-134) göre, öz-yeterlik her bir görev ve iş durumunun benzersiz özelliklerine bağlı olarak değişebilen dinamik motivasyonel bir inanç sistemini temsil ederken, genel öz-yeterlik, geniş bir yelpazedeki farklı durumlar için genelleştirilen ve başarıyla uygulanan kalıcı bir kişisel özelliği temsil eder. Birey belirli bir alanda artan yeterlik inancı sayesinde, bu alana benzer diğer alanlarda da öz-yeterlik inancı geliştirebilir (Aypay, 2010; Çelikkaleli ve Çapri, 2008). Sonuç olarak, öz-yeterliğin bağlama özgü kavramsallaştırılması gerektiği kabul edilse de, genel öz-yeterlik bağlam daha az spesifik olduğunda, daha geniş bir yelpazedeki stres yaratan durumlara karşı başa çıkma sonuçlarını açıklayabilir (Luszczynska, Scholz, Schwarzer, 2005: 440; Luszczynska, Dona, Schwarzer, 2005: 81).

Bireyler gerçek yaşam deneyimleri (performans başarıları); sosyal modellere dayanan dolaylı deneyimler; sözel ikna; psikolojik ve fizyolojik uyarılma biçimindeki bilgi kaynaklarına dayanarak, öz-yeterlikleri hakkında bir yargıya varırlar. Bu dört temel bilgi kaynağı öz-yeterlik inancının belirleyicisidir (Bandura, 1977; 1986; Bandura vd, 1977). Başka bir ifadeyle bireyin önceki başarılı deneyimleri, kişisel olarak benzer özellikleri taşıyan diğer bireylerin başarı örnekleri, çevreden gelen olumlu geribildirimler ve olumlu duygudurum öz-yeterlik inancını besleyen kaynaklardır (Yıldırım ve İlhan, 2010). Bireyin doğrudan kendi deneyimleri yani performans başarıları ise, öz-yeterlik inancını etkileyen en önemli faktördür (Bandura, 1986; Bandura vd, 1977). Eden'e (1988) göre, genel öz-yeterlik ve bağlama özgü öz-yeterlik, istenen performans sonuçlarını elde etme yeteneği hakkındaki inançlar olup, performans alanının kapsamı olan özgüllük veya genellik açısından farklıdır. Bu çerçevede yukarıda sayılan bağlama özgü öz-yeterlik inancının belirleyicileri, genel öz-yeterlik inancı için de geçerlidir (Chen, Gully, Eden, 2001). Ayrıca genel öz-yeterliğin en güçlü belirleyicisi, bireyin geçmiş deneyimlerinin birikimidir (Shelton, 1990; Sherer vd., 1982).

Genel öz-yeterlik bireyin çeşitli durum ve alanlarda yapacağı davranışlarını yordamaya yarayan, ölçülebilir bir özelliktir (Aypay, 2010). Genel öz-yeterlik inancının ölçümünde, literatürde Jerusalem ve Schwarzer'ın (1992); Sherer ve diğerlerinin (1982) ve Chen ve diğerlerinin (2001) geliştirmiş olduğu genel öz-yeterlik ölçekleri yer almaktadır. Jerusalem ve Schwarzer tarafından ilk olarak 1981 yılında geliştirilen 20 maddelik Genel Algılanan Öz-Yeterlik Ölçeği, Jerusalem ve Schwarzer tarafından 1992 yılında 10 madde olarak yeniden düzenlenmiş, Schwarzer ve Jerusalem tarafından 1995 yılında son haline getirilmiştir. Orijinali Almanca olan ölçeğin Türkçe'ye çevirisi Yesilay, Schwarzer and Jerusalem (1996) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği üç farklı çalışmada (Erci, 2006; Çelikkaleli ve Çapri, 2008; Aypay, 2010) incelenmiştir.

Scholz ve diğerleri (2002), bu ölçeğin 25 ülkedeki versiyonlarını açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile incelemiş ve çoğunda ölçeğin tek faktörlü yapısını elde etmişlerdir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uyguladıklarında da, tek faktörlü yapı kabul edilmiştir. Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında ise, iki çalışmada (Erci, 2006; Çelikkaleli ve Çapri, 2008) tek faktörlü bir yapı elde edilmişken, Aypay'ın (2010) çalışmasında 2 faktörlü yapı elde edilmiştir.

Sherer ve diğerlerinin (1982) Genel Öz-Yeterlik Ölçeği ise 23 madde ve 2 faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirliği iki çalışmada (Gözüm ve Aksayan, 1999; Yıldırım ve İlhan, 2010) yapılmıştır. Chen ve diğerleri (2001) Sherer ve diğerlerinin (1982) ölçeğini çok faktörlü yapısı ve görünüşte düşük kapsam geçerliği ve ayırt edici geçerliği nedeniyle eleştirerek, 7 maddelik Yeni Genel Öz-yeterlik Ölçeği geliştirmiştir. Sonuçta literatürde mevcut ölçekler bulunmakla birlikte, bunlar Türkçe olarak geliştirilmemiştir ve geçerlikleri üzerine bazı eleştiriler vardır. Bu çerçevede Türkçe olarak geliştirilip psikometrik özellikleri incelenen yeni bir genel öz-yeterlik inancı ölçeğinin geliştirilmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, genel öz-yeterlik inancı ölçeği geliştirerek, ölçeğin geçerlik ve güvenirliğini incelemektir.

2.2. Araştırmanın Deseni ve Katılımcıları

Kesitsel ve metodolojik türdeki çalışma, tam donanımlı üç farklı hastanede yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 391 sağlık personeli oluşturmuştur. Araştırmada 30 katılımcıdan iki hafta ara ile yeniden veri toplanarak, ölçeğin zamana karşı tutarlılığı değerlendirilmiştir. Katılımcıların bazı sosyo-demografik özelliklere göre dağılımı Tablo.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Sosyo-Demografik Özellikler		N: 391	%
Meslek	Hemşire	245	62,7
	Diğer	56	14,3
	Hekim	52	13,3
	Tıbbi sekreter	38	9,7
Cinsiyet	Kadın	279	71,4
	Erkek	112	28,6
Yaş	20-29 yaş	123	31,5
	30-39 yaş	127	32,5
	40-49 yaş	141	36,1
Eğitim Düzeyi	Lise	41	10,5
	Ön-lisans	110	28,1
	Lisans	178	45,5
	Lisansüstü	62	15,9
Mesleki Deneyim	1-5 yıl	98	25,1
	6-10 yıl	59	15,1
	11-15 yıl	67	17,1
	16-20 yıl	63	16,1
	21 yıl ve üzeri	104	26,6
Çalışma Pozisyonu	Çalışan	322	82,4
	Alt ve orta düzey yönetici	69	17,6

Katılımcıların %71,4'ü kadın, %36,1'i 40-49 yaş arasında, %45,5'i lisans mezunu, %26,6'sı 21 yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahip ve %82,4'ü çalışan pozisyonundadır. Katılımcıların %62,7'si hemşire, %14,3'ü radyoloji teknikeri, biyolog, odyolog gibi diğer sağlık profesyonelleri, %13,3'ü hekim ve %9,7'si tıbbi sekreterdir.

2.3. Genel Öz-yeterlik İnancı Ölçeğinin Geliştirilmesi

Ölçeğin geliştirilmesi için, öncelikle literatür gözden geçirilerek madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunda olumlu ve olumsuz anlam içeren 14 ifade yer almıştır. Madde havuzundaki

maddelerin anlaşılabilirlik düzeyinin değerlendirilmesi ve kapsam geçerliğinin sınanması için konu alanında uzman olan sekiz akademisyenden görüş alınmıştır. Uzman görüşlerinin değerlendirilmesinde Davis tekniğinden yararlanılmıştır. Davis tekniğine göre; uzmanlar maddeleri (1) Uygun değil, (2) Kısmen uygun (ifadenin uygun şekilde getirilmesi, düzeltilmesi gerekli), (3) Uygun, ancak ufak değişiklikler gerekli ve (4) Çok uygun şeklinde puanlayarak değerlendirmiştir. Bu teknikte (3) ve (4) seçeneğini işaretleyen uzmanların sayısı toplam uzman sayısına bölünerek, her bir maddenin kapsam geçerlik oranı (KGO) ve ölçeğin geneli için kapsam geçerlik indeksi (KGİ) elde edilir (Davis, 1992). Ayrıca uzmanlardan (2) Kısmen uygun ve (3) Uygun, ancak ufak değişiklikler gerekli şeklinde yaptıkları değerlendirmeler için, değişiklik önermeleri istenmiş ve öneriler doğrultusunda ifadelerde ufak değişiklikler yapılmıştır. Sonuç olarak ölçeğin 14 maddelik deneme formu geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan maddeler için 5'li Likert tipi derecelendirme kullanılmıştır. Bunlar; (1) Beni hiç tanımlamıyor, (2) Beni biraz tanımlıyor, (3) Beni orta derecede tanımlıyor, (4) Beni iyi tanımlıyor ve (5) Beni çok iyi tanımlıyor şeklinde puanlandırılmıştır. Olumsuz ifadelerden alınan puanlar ters kodlandıktan sonra gerekli hesaplamalar yapılmıştır.

2.4. Araştırma Etiği ve Veri Toplama Araçları

Veriler toplanmadan önce, bir kamu üniversitesinin etik komisyonundan izin ve hastanelerden yazılı izin alınmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasında hemşirelere bilgilendirme yapıldıktan sonra, onardan sözlü izinleri alınmıştır. Veri toplama aracı olarak sosyo-demografik veri formu ve uzman incelemesi sonucunda geliştirilen Genel Öz-Yeterlik İnancı Ölçeği taslak formu kullanılmıştır. Sosyo-demografik veri formunda katılımcıların mesleği, cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, mesleki deneyimi ve çalışma pozisyonu gibi sorular yer almıştır. Genel Öz-Yeterlik İnancı Ölçeği'nin taslak formunda ise beşli likert tipinde hazırlanan 14 ifade vardır.

2.5. Veri Analizi

Veri analizi için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 20.0 paket programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı veriler için ortalama, standart sapma, sayı ve yüzde değerler hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliğini sınamak için kapsam ve yapı geçerliği incelenmiştir. Kapsam geçerliği Davis tekniği ile değerlendirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak için AFA uygulanmış ve ölçeğin faktör yapısı ortaya çıkarılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizinde, zamana karşı tutarlılık için test-tekrar test yöntemi ile Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmış ve iç tutarlılık için Cronbach Alfa Katsayısı hesaplanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Geçerlik Sonuçları

Davis tekniğine göre değerlendirilen ölçek maddelerinin KGO hesaplanmış ve ölçekteki bir maddenin KGO 0,875; diğer maddelerin kapsam geçerlik oranları ise 1.00 olarak bulunmuştur. Tüm ölçeğin KGİ ise 0,99 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği AFA yapmadan önce, elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Skewness ve Kurtosis değerleri -1.5 ile +1.5 aralığında olduğunda, verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilir (Tabachnick ve Fidell, 2007: 70-87,613). Araştırmada verilerin Skewness değerlerinin -1,46 ile -,68 arasında, Kurtosis değerlerinin ise +1,65 ile -,10 arasında değiştiği gözlenmiştir. Sonraki aşamada normal dağılım gösteren verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Sphericity (Bartlett Küresellik) testleri ile değerlendirilmiştir. Kaiser- Meyer- Olkin örneklem yeterliliği değeri 0,882'tir. Hesaplanan Bartlett Küresellik Testi ise $X^2 = 2050,11$ $sd=55$ olup istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,001$). Bu değerler, elde edilen verilere faktör analizi uygulanabileceğini göstermiştir. AFA yapılan ölçekte faktör türetme tekniği olarak temel bileşenler analizi ve döndürme tekniği olarak Varimax döndürme kullanılmıştır. Öz değeri 1,0'den büyük iki faktör elde edilmiş olup, bu iki faktör varyansın % 60,60'ını açıklamaktadır. Birinci faktörün öz değeri 4,74 ve varyansın %43,12'sini açıklamakta; ikinci faktörün öz değeri 1,92 ve varyansın %17,48'sini açıklamaktadır. Ölçekte yer alacak maddelerin seçimi için incelenen madde faktör yükleri, ortak varyansları ve madde-toplam puan korelasyonları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Ölçek Maddelerinin Faktör Yükleri, Ortak Varyansları ve Madde-toplam puan Korelasyonları

Madde No	Faktör yükleri		Ortak Varyans	Madde-toplam korelasyonu
	1.Faktör	2.Faktör		
1-Hedeflerime ulaşma konusunda azimliyimdir	0,75		0,58	0,64
2-Karşıma çıkabilecek sorunlarla etkin bir şekilde baş edebilirim	0,74		0,62	0,70
3-Ne kadar zor olsa da yeni bir şeyi öğrenmek için elimden geleni yaparım	0,82		0,68	0,68
4-Başarısızlıklarım karşısında yılmadan çaba gösteririm	0,84		0,70	0,69
5-Bir işi ilk kez denediğimde başarılı olmasam da başarınca kadar çaba gösteririm	0,84		0,72	0,73
6-Yeterli çaba göstererek bana verilen sorumlulukları başarıyla yerine getirebilirim	0,79		0,64	0,67
7-Bir konuda başarılı olup olamayacağımı objektif olarak değerlendirebilirim	0,69		0,51	0,56
8-Her türlü zorlukla baş edebilme konusunda kendime güvenirim	0,61		0,48	0,54
1-Bir iş çok zor görünüyorsa o işe başlamaktan çekinirim		0,74	0,55	0,30
2-Zorluklar karşısında kolayca pes ederim		0,78	0,67	0,50
3-Yeni bir durumla karşılaştığımda başaramamaktan korkarım		0,76	0,61	0,40

Faktör yükü sonuçlarına göre; 8 maddenin birinci faktörde ve üç maddenin ikinci faktörde en yüksek faktör yük değerine sahip olduğu bulunmuştur. Birinci faktördeki maddelerin faktör yükleri 0,84 ile 0,61 arasında, ikinci faktördeki maddelerin ise 0,78 ile 0,74 arasındadır. Maddelerin ortak varyans değerleri 0,72 ile 0,48 arasında değişmektedir. Madde-toplam korelasyon değerleri incelendiğinde, $r= 0,73$ ile $r= 0,30$ arasında değişmektedir. Faktör analizi yapılan 14 maddelik ölçekte “Olaylar karşısında rahatlıkla duygularımı kontrol edebilirim” maddesinin ortak varyans değeri 0,30 ve madde-toplam korelasyon değeri 0,26 olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. “Kendimi objektif bir şekilde değerlendirerek güçlü ve zayıf yönlerimi belirleyebilirim” ve “Deneyimlerimi yeni durumlar karşısında yol gösterici olarak kullanabilirim” maddeleri ise, her iki faktöre birden benzer yük veren, başka bir ifadeyle ayırt edici olmadıkları için ölçekten çıkarılmıştır. Birinci faktörde yer alan maddeler bireylerin yeni ve zor durumların üstesinden gelmek için çaba ve sebat gösterebileceklerine yönelik inanç ve kendilerine olan güvenlerini ifade ettiğinden, bu faktör “çaba ve güven” olarak adlandırılmıştır. İkinci faktörde yer alan maddeler ise bireyin yeni ve zor durumlar karşısındaki kaçınma davranışını ve başarısızlık korkusunu tanımladığı için “davranıştan kaçınma” adı verilmiştir.

3.2. Güvenirlilik Sonuçları

Ölçeğin zamana karşı tutarlılığı test-tekrar test ölçümleri ile değerlendirilerek, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. İç tutarlılığı değerlendirmek için Cronbach Alfa Katsayısı hesaplanmıştır. Faktörlere ve ölçeğin tamamına ait hesaplanan katsayılar Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Ölçeğin Cronbach Alfa Katsayıları ve Pearson Korelasyon Katsayıları

	1.Faktör (Çaba ve güven)	2.Faktör (Davranıştan kaçınma)	Ölçek Toplam
Madde sayısı	8	3	12
Cronbach Alfa	0,90	0,70	0,87
Test-tekrar test uygulaması Pearson Korelasyon Katsayısı	0,96**	0,95**	0,97**
** $p<0,001$			

Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.87; “çaba ve güven” faktörünün 0.90; “davranıştan kaçınma” faktörünün 0.70 olarak hesaplanmıştır. Sonuçlara göre ölçeğin iç tutarlılığının iyi düzeyde olduğu söylenebilir. İlk uygulama ile ikinci uygulama puanları arasındaki pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde, ölçeğin tümü ve alt faktörler için pozitif yönde, çok güçlü düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır ($p<0,001$). Test-tekrar test sonuçlarına göre ölçeğin zamana karşı tutarlı olduğu söylenebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamak için uzman incelemesi yapılmıştır. Ölçeğin KGİ 0,99 olarak hesaplanmıştır. Davis tekniğine göre KGİ değerinin 0,80'den yüksek olması gerekir (Davis, 1992). Bu çerçevede ölçeğin kapsam geçerliğinin çok iyi olduğu söylenebilir. Literatürde genel öz yeterliğin tek faktörlü mü, yoksa çok faktörlü mü olduğu konusu tartışmalıdır. Bazı ölçme araçları tek faktörlü yapıyı desteklerken (Jerusalem ve Schwarzer, 1992; Scholz vd., 2002; Erci, 2006; Çelikkaleli ve Çapri, 2008; Chen vd., 2001), bazı ölçme araçları çok faktörlü yapıyı desteklemektedir (Sherer vd., 1982; Gözüm ve Aksayan, 1999; Yıldırım ve İlhan, 2010; Aypay, 2010). Bu çalışmada ise, AFA sonucunda iki faktör elde edilmiştir. AFA'nde ölçeğin faktör sayısına karar vermek için Kaiser-Guttman Kuralı (eigenvalue) ve varyans oranı kullanılmıştır. Kaiser-Guttman kuralında öz değeri 1'den yüksek faktörler önemli kabul edilir (Bektaş, 2017: 73-78; Tabachnick ve Fidell, 2007: 644-646). Geliştirilen ölçek için öz değeri 1.00'den yüksek iki faktör belirlenmiş olup, bu iki faktör varyansın %60,60'ını açıklamaktadır. Türkçe uyarlama yapılan ölçekler incelendiğinde açıklanan varyans oranları sırasıyla; Aypay'ın (2010) çalışmasında %47; Çelikkaleli ve Çapri'nin (2008) çalışmasında %45,78; Erci'nin (2006) çalışmasında %52; Gözüm ve Aksayan'ın (1999) çalışmasında %44,6 ve Yıldırım ve İlhan'ın (2010) çalışmasında %41,47'dir. Sosyal bilimlerde açıklanan varyans oranının %60 olması önerilmektedir (Hair, Black, Babin, Anderson, 2010; Bektaş, 2017: 78). Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk'e (2010: 197) göre de, tek faktörlü yapılarda açıklanan varyans oranının %30 ve üzerinde olması yeterli bulunurken, çok faktörlü yapılarda daha yüksek olması gerekir. Literatürdeki çalışmalardan ikisinde (Erci, 2006; Çelikkaleli ve Çapri, 2008) ölçek tek faktörlü yapıda olup, diğerlerinde çok faktörlüdür. Bu çalışmada saptanan %60,60 oranı ile ölçeğin faktör yapısının güçlü olduğu söylenebilir.

Madde analizi kapsamında ölçek maddelerinin faktör yükleri, ortak varyansları ve madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. Ölçekteki maddelerin faktör yükleri 0,61-0,84 arasındadır. Madde faktör yükünün en az 0,32 olması önerilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007: 646-649). Madde faktör yükü 0,71 olduğunda mükemmel; 0,63 olduğunda oldukça iyi; 0,55 olduğunda iyi; 0,45 olduğunda güvenilir ve 0,32 olduğunda zayıf olduğu sonucuna varılır (Comrey ve Lee, 1992'den akt. Tabachnick ve Fidell, 2007: 649). Geliştirilen ölçeğin madde faktör yükü sonuçları, maddelerin faktörlerle ilişkisinin iyi düzeyde olduğunu gösterebilir. Bir maddenin ortak varyansının ise en az 0,50 olması gerekir (Hair vd., 2010: 119). Ölçekteki maddelerin ortak varyans değerleri 0,72-0,48 arasında olup, maddelerin varyansa yaptığı katkının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Madde-toplam korelasyonunun da en az 0,30 olması gerekir (Esin, 2014: 222-223). Ölçekteki maddelerin madde-toplam korelasyonları 0,73-0,30 arasındadır. Bu sonuçlara göre ölçekteki maddelerin iyi düzeyde ayırıcılık gösterdiği söylenebilir. Sonuçta ölçek iki faktör ve 11 maddeden oluşmuştur.

Ölçeğin zamana karşı tutarlılığını değerlendirmek için iki uygulamanın puanları arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Ölçeğin ($r= 0,97$) ve alt faktörlerin ($r= 0,96 - r=0,95$) korelasyon katsayıları pozitif yönde, çok güçlü ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$). Aypay'ın (2010) çalışmasında pearson korelasyon katsayısı 0,80; Çelikkaleli ve Çapri'nin (2008) çalışmasında 0,92; Erci'nin (2006) çalışmasında 0,83; Gözüm ve Aksayan'ın (1999) çalışmasında 0,92 ve Yıldırım ve İlhan'ın (2010) çalışmasında 0,69 olarak hesaplanmıştır. Tavşancıl'a (2014: 25) göre, pearson korelasyon katsayısının pozitif yönde ve en az 0,70 olması gerekir. Bu çalışmanın sonucuna göre, ölçeğin zamana karşı tutarlılığının yüksek olduğu söylenebilir.

Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,86; çaba ve güven alt faktörünün 0,90 ve davranıştan kaçınma alt faktörünün 0,70 olarak hesaplanmıştır. Aypay'ın (2010) çalışmasında hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ölçeğin tamamı için 0,83, iki alt faktör için 0,79 ile 0,63'tür. Çelikkaleli ve Çapri'nin (2008) çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,87; Erci'nin (2006) çalışmasında 0,89 olarak hesaplanmıştır. Gözüm ve Aksayan'ın (1999) çalışmasında ölçeğin tamamı için 0,81 ve dört faktörü için 0,82 ile 0,64 arasında değişmektedir. Yıldırım ve İlhan'ın (2010) çalışmasında ölçeğin tamamı için

Cronbach alfa katsayısı 0,80 olarak bildirilmiş, ancak alt faktörlerin Cronbach alfa katsayıları bildirilmemiştir. Cronbach alfa katsayısı için alt sınır 0,70 olarak bildirilmektedir (DeVellis, 2017: 34, 109). Çalışmanın sonucuna göre ölçeğin iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Ölçeğin ölçüt geçerliğinin incelenmemesi, çalışmanın en önemli sınırlılığıdır. Bu çerçevede planlanabilecek ileriki araştırmalarda ölçüt geçerliği incelenebilir. Ölçeğin sadece sağlık çalışanları örnekleminde geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi, çalışmanın bir başka sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Bu nedenle ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik kanıtlarının artırılması için, farklı örneklem grupları ve alanlarda ileri araştırmalar yapılabilir. Sonuç olarak, geliştirilen ve geçerlik ve güvenilirlik kanıtları ile desteklenen genel öz-yeterlik inancı ölçeği ile literatüre katkı sağlandığı düşünülmektedir. Genel öz-yeterlik değişkeninin incelenebileceği sağlık, eğitim, sosyoloji, psikoloji ve örgüt psikolojisi gibi pek çok alanda bu ölçek araştırmacılar ve uygulayıcılar tarafından kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Aypay, A. (2010). Genel Öz Yeterlik Ölçeği'nin (GÖYÖ) Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(2), 113–131. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/92265>

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122–147. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122>

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1989a). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175–1184. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.44.9.1175>.

Bandura, A. (1989b). Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy. *Developmental Psychology*, 25, 729–735. <https://psycnet.apa.org/fulltext/1990-04116-001.pdf>

Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117–148. https://doi.org/10.1207/s15326985ep2802_3

Bandura, A., Adams, N. E. ve Beyer, J. (1977). Cognitive processes mediating behavioral change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(3), 125–139. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.35.3.125>

Bandura, A., Adams, N. E., Hardy, A. B. ve Howells, G. N. (1980). Tests of the generality of self-efficacy theory. *Cognitive Therapy and Research*, 4(1), 39–66. <https://doi.org/10.1007/BF01173354>

Bektaş, H. (2017). *Açıklayıcı faktör analizi (1. Baskı)*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Chen, G., Gully, S. M. ve Eden, D. (2001). Validation of a new general self-efficacy scale. *Organizational Research Methods*, 4(1), 62–83. <https://doi.org/10.1177/109442810141004>

Çelikkaleli, Ö. ve Çapri, B. (2008). Genel Yetkinlik İnancı Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), s.93–104. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/50472>

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Davis, L. L. (1992). Instrument review: Getting the most from a panel of experts. *Applied Nursing Research*, 5(4), 194–197. [https://doi.org/10.1016/s0897-1897\(05\)80008-4](https://doi.org/10.1016/s0897-1897(05)80008-4)

DeVellis, R.F. (2017). Scale development: Theory and applications (Ölçek geliştirme: kuramlar ve uygulamalar). (Çev. T. Totan) (3. Basımdan Çeviri-Gözden Geçirilmiş Yeni Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

Eden, D. (1988). Pygmalion, goal setting, and expectancy: Compatible ways to boost productivity. *The Academy of Management Review*, 13(4), 639–652. <https://doi.org/10.2307/258381>

Erci, B. (2006). Reliability and validity of the Turkish version of generalized perceived self-efficacy scale. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(2), 57-62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29311>

Esin, M.N. (2014). Veri toplama yöntem ve araçları & Veri toplama araçlarının güvenilirlik ve geçerliliği. S., Erdoğan, N., Nahcivan, M.N., Esin, (Ed). Hemşirelikte araştırma: Süreç, uygulama ve kritik içinde (s. 169-192). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Gözüm, S. Ve Aksayan, S. (1999). Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliliği. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokul Dergisi*, 2(1), 21-34. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29103>

Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. ve Anderson, R.E. (2010). *Multivariate data analysis*. (7th Ed.), NJ, USA, Upper Saddle River: Prentice Hall,

Jerusalem. M. ve Schwarzer. R. (1992). Self-efficacy as a resource factor in stress appraisal processes. R. Schwarzer (Ed.), In *Self-efficacy: Thought control of action* (pp.195-213). Washington. DC: Hemisphere.

Luszczynska, A., Gutiérrez-Doña, B. ve Schwarzer, R. (2005). General self-efficacy in various domains of human functioning: Evidence from five countries. *International Journal of Psychology*, 40(2), 80–89. <https://doi.org/10.1080/00207590444000041>

Luszczynska, A., Scholz, U. ve Schwarzer, R. (2005). The general self-efficacy scale: Multicultural validation studies. *The Journal of Psychology*, 139(5), 439-457. <https://doi.org/10.3200/JRLP.139.5.439-457>

Scholz, U., Doña, B. G., Sud, S. ve Schwarzer, R. (2002). Is general self-efficacy a universal construct? Psychometric findings from 25 countries. *European Journal of Psychological Assessment*, 18(3), 242–251. <https://doi.org/10.1027/1015-5759.18.3.242>

Schwarzer, R. ve Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. J. Weinman, S. Wright, and M. Johnston (Ed.), In *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). Windsor, UK: NFER-NELSON.

Schwarzer, R., Bäßler, J., Kwiatek, P., Schröder, K. ve Zhang, J. X. (1997). The assessment of optimistic self-beliefs: Comparison of the German, Spanish, and Chinese versions of the General Self-efficacy Scale. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 69–88. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01096.x>

Shelton, S. H. (1990). Developing the construct of general self-efficacy. *Psychological Reports*, 66, 987-994. <https://doi.org/10.1177/003329419006600301>

Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-dunn, S., Jacobs, B. ve Rogers, R. W. (1982). The Self-efficacy Scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51(2), 663–671. <https://doi.org/10.2466/pr0.1982.51.2.663>

Stajkovic, A. D. ve Luthans, F. (2003). Social cognitive theory and self-efficacy: Implications for motivation theory and practice. L. W. Porter, G. A. Bigley, & R. M. Steers (Ed.). In *Motivation and work behavior* (pp. 126-140). Burr Ridge, IL: Irwin/McGraw-Hill.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C. ve Harney, P. (1991). The will and the ways: Development and validation

of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(4), 570–585. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.60.4.570>

Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2007). *Using multivariate statistics*. (5st. Edition). Boston: Pearson Education.

Wallston, K. A. (1992). Hocus-pocus, the focus isn't strictly on locus: Rotter's social learning theory modified for health. *Cognitive Therapy and Research*, 16(2), 183–199. <https://doi.org/10.1007/BF01173488>

Yeşilay, A., Schwarzer, R. ve Jerusalem, M. (1996). Turkish adaptation of the General Self-efficacy Scale. Erişim: 10.03.2020, <http://userpage.fu-berlin.de/~health/turk.htm>

Yıldırım, F. ve İlhan, İ.Ö. (2010). Genel Özyeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308. <http://www.turkpsikiyatri.com/pdf/c21s4/301-308.pdf>